

En kvantitativ analyse av fremgangen til Senterpartiet ved kommunevalget i 2019

Anders Mahlum Melås og Arild Blekesaune

Senterpartiets valgseier

Høsten 2019 gjorde Senterpartiet et meget godt valg, med 5,9 prosentpoeng økning på landsbasis fra siste kommunevalg i 2015 (Valgresultat, 2019). Valget beskrives som «periferiens brøl» og gjenoppstandelsen av konfliktlinjen mellom sentrum og periferi (Vik og Almås, 2019). Dette kapittelet vil forsøke å forstå dette “brølet” og kommunevalget i 2019 ved hjelp av kvantitativ analyse.

I sak etter sak har Senterpartiet stilt seg på periferiens side i sentrum-periferi-konflikter, og etter valgresultatet å dømme har de vært den mest troverdige opposenten til en regjering der alle fire partier har gått tilbake både fra forrige kommunevalg i 2015 og stortingsvalget i 2017 (Valgresultat, 2019). Senterpartiet har vært en tøff kritiker av de store reformene som har skjedd i perioden, deriblant regionreformen, kommunereformen og nærpolitireformen (Senterpartiet, 2019a, b, c). De har også hatt en klar tale i andre saker som relaterer seg til sentralisering og kutting i offentlig sektor, som i lokale konflikter om skolenedleggelse, høyskoletilbud, helseforetak, ambulansetjenester og flybaser, for å nevne noen (Vik & Almås, 2019).

Dette kapittelet ser på om Senterpartiets oppslutning på kommunenivå har endret seg som følge av endringer i andelen offentlige ansatte, nedlagte lensmannsstasjoner og kommune- og fylkessammenslåinger. Utgangspunktet for denne analysen er å se om sentrum-periferi-konflikten tilsynelatende har fått fornyet energi gjennom en bred mobilisering mot tiltak med en «sentraliserende» virkning. Vi undersøker om man kan knytte økning i Senterpartiets oppslutning til endringer i disse sakene, ettersom de berører konflikten mellom sentrum og periferi, og på grunn av at Senterpartiet har distriktene og bygde-Norge som kjernesaker. Vi ser også på hvordan Senterpartiets fremgang kan knyttes til Arbeiderpartiets tilbakegang på makronivå, og drøfter hvordan regionale forskjeller utspiller seg i valgresultatet.

Politiske skillelinjer

Denne analysen tar utgangspunkt i interessekonflikten mellom sentrum og periferi, en grunnleggende territoriell *politisk skillelinje* beskrevet av Rokkan og Lipset (1967). Aardal (1994, s. 232) beskriver skillelinjer som “motsetninger som har betydning for valget mellom ulike alternativer/partier”. Politiske skillelinjer utvikles gjennom at det skapes en kollektiv identitet knyttet til en

interessemotsetning, en følelse av det er et “vi” og “dem” som skiller meningsmotstandere i en konflikt. For at skillelinjene skal stabilisere seg er også en politisk organisering av disse motsetningene nødvendig, for eksempel i partier (Aardal, 1994, s. 227). I tillegg til det territorielle beskriver Rokkan og Lipset (1967, s. 9-11) en *funksjonell* dimensjon som handler om hvordan ressurser og økonomiske midler fordeles i samfunnet. De *territorielle* og *funksjonelle* skillelinjene ligger til grunn for alle konflikter i samfunnet, men de kommer til syne i ulik grad i ulike perioder (Rokkan og Lipset, 1967, s. 6). Vår analyse tar utgangspunkt i spørsmålet om den territorielle skillelinjen har kommet til overflaten i form av et nytt distriktsopprør, og fokuserer derfor først på spenningen mellom sentrum og periferi.

Begrepsparet sentrum og periferi handler ikke kun om det geografiske, men brukes i en politisk kontekst også om økonomi og makt (Yttri, 2019, s. 244). «Sentrum» betegner gjerne hvor makten i alle dens former befinner seg, mens periferien utgjør utkanten, altså det som er underordnet. Rokkan (1967, s. 368) hevder at motstand mot sentral autoritet er et grunnleggende tema i norsk politikk. Rokkan (1987, s. 199-200) beskrev hvordan kulturelle og økonomisk-funksjonelle egenskaper ved de ulike delene av landet gjorde at både tidspunktet for sentrum-periferi-konflikter og formen det kom i var ulike. Selv om mye har endret seg siden Rokkan beskrev situasjonen på 1900-tallet vil det trolig fortsatt være regionale forskjeller også i sentrum-periferi-konflikten. Periferienes motkulturer besto tradisjonelt bl.a. i målbevegelsen, lekmannsbevegelsen og avholdssaken, men disse er ikke lenger særlig relevante. Det kulturelle etterslepet (Ogburn, 1922, s. 201) av dette også har innvirkning i dag. Motsetning mellom sentrum og periferi eksisterer fortsatt, og kom for eksempel til syne i avstemningene om EU-medlemskap (Bjørklund, 2007, s. 152-253; Rokkan, 1987, s. 200). Gjennom distriktsopprøret har konfliktlinjen sentrum-periferi på nytt blitt aktivisert, og historien har også tidligere vist at gjør Senterpartiet gjør det godt når denne konfliktlinja blir aktiv. Nedenfor beskriver vi vår forståelse av hvilke mekanismer som ligger bak dette.

Sakseierskap og tilhørighet til partisett

Teorien om sakseierskap beskriver hvorfor og hvordan partiene har velgernes tillit i ulike saker (Karlsen, 2004, s. 614). Petrocik (1996) hevder at partiene er organiserte representasjoner av motsetningene i samfunnet. Partienes rykte og anseelse bygger på hvordan de har forholdt og forholder seg til ulike konflikter. På denne måten gjenspeiler og fremhever partiene disse konfliktene (Petrocik, 1996, s. 827-828). På bakgrunn av partienes historikk kan de plasseres langs de ulike konfliktlinjene som samfunnet preges av (Aardal, Krogstad & Narud, 2004, s. 20-23). Et partis eierskap til en sak kan være både av kortsiktig og langsiktig art. Kortsiktige eierskap er flyktige, og mer forbundet med den aktuelle dagsordenen enn til konfliktlinjene. De knyttes også i større grad til oppfattelsen av de styrende sine prestasjoner. «Dårlige» tider kobles til de sittende partier, og gir opposisjonen mulighet til å fremstå som eier av et bedre alternativ (Petrocik, 1996, s. 827).

Langsiktige og stabile sakseierskap har utspring i samfunnets og politikkenes konfliktlinjer og velgernes identifikasjon med enkelte partier. Befolkningens tillit til partiene bygges over tid, og partiene forsøker å sette dagsorden slik at saker de har tillit i er aktuelle (Aardal, Krogstad & Narud, 2004, s. 20-23).

Karlsen (2004, s. 617-618) mener det er grunn til å tro at velgerne i et flerpartisystem kan ha tillit til flere partier i noen saker, og at velgernes syn på sakseierskap kan skifte mellom partier over tid. Samtidig er det ikke vilkårlige skifter som foregår (ibid., s. 630). Oscarsson, Giljam og Granberg (1997) hevder at det kun er en gitt gruppe partier som en velger ser som et alternativ når hun går til urnene. Avhengig av flere faktorer vil dette begrense seg til to til fire partier. Velgeren står derfor i realiteten ikke overfor så mange alternativer. Hvilke saker som aktualiseres frem mot valget, samt sakenes natur, kan da bli avgjørende for hva velgerne anser som viktigst, og hvilket parti i partisettet de velger å gi sin stemme til (Karlsen, 2004, s. 627-631).

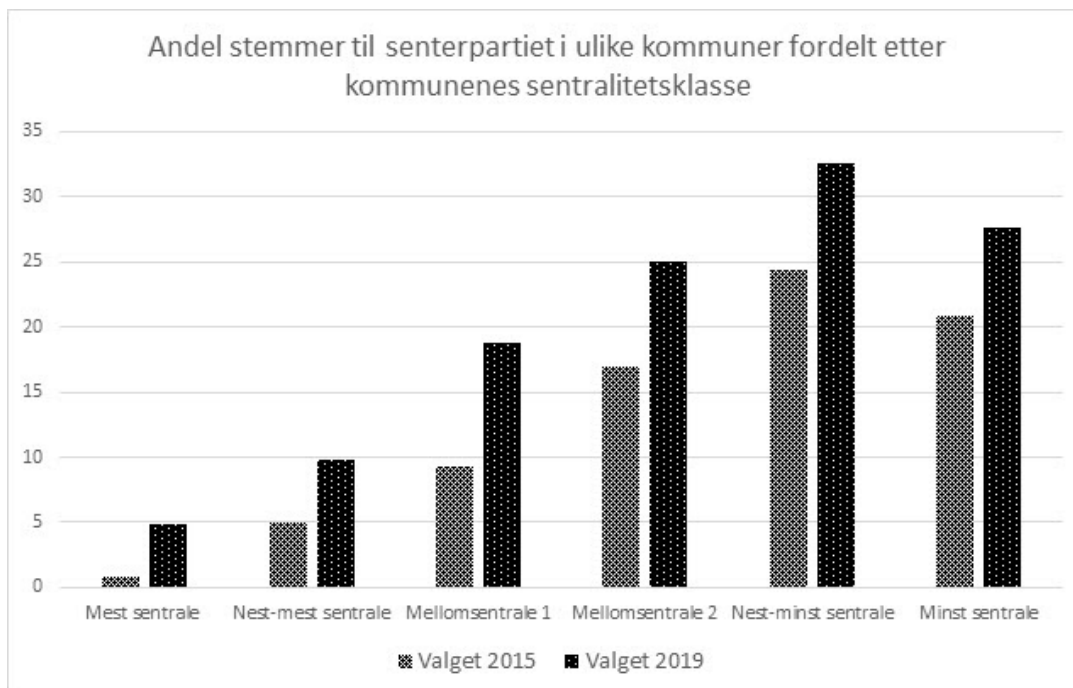
Butler (1969, s. 189) bruker begrepene *posisjonsspørsmål* og *valensspørsmål* for å skille mellom ulike typer saker. Posisjonsspørsmål er saker der det er uenighet om hvilket ståsted som er best. Så fremt partiene har en tydelig politikk i saken vil flere partier kunne engasjere sine meningsfeller, mobilisere velgere, og dermed tjene på at media fokuserer på slike saker. Valensspørsmål er spørsmål der det er politisk enighet om mål og verdier, men uenighet når det gjelder hvilke midler man bør ta i bruk for å nå dette målet. I slike saker vil partier med stor tillit blant velgerne i den aktuelle saken profitere. Aardal et al. (2004, s. 20) hevder at ved valensspørsmål er alle velgerne innenfor partienes rekkevidde, mens det innen posisjonsspørsmål handler mer om å nå ut til sine egne og preke til menigheten som allerede deler samme syn. Et «levende bygde-Norge» kan forstås som et såkalt valensspørsmål. Teorien om sakseierskap forutsetter at velgerne er i stand til å trekke linjer mellom saker og parti, og når denne koblingen er etablert vil partiet med sakseierskap assosieres med saken hver gang den dukker opp (Jenssen og Aalberg, s. 335). Innen distriktpolitiske spørsmål nyter Senterpartiet stor tillit (Narud & Valen, 2004; Valen & Narud, 2003). Senterpartiet “eier” distriktsaken, og gjør det derfor godt når dette er i vinden.

Kommunevalget 2019

Valget i 2019 har av mange blitt omtalt som et «distriktsopprør» ettersom mange av sakene som hadde fokus i forkant hadde et distriktselement ved seg og på grunn av Senterpartiets fremgang. Senterpartiets økte valgoppslutning kan ses som en protest mot regjeringspartiene og Arbeiderpartiet, som i flere saker som angår distriktsspørsmålet har inngått forlik med Regjeringen. Senterpartiets posisjon i konfliktstrukturen er at de er godt etablert på periferiens side i sentrum-periferi-dimensjonen (Narud & Valen, 2004; Valen & Narud, 2003) og blir dermed forstått som den tydeligste motvekten til en sentraliserende politikk. Fokuset på distriktsaker gjør at det er interessant om det er

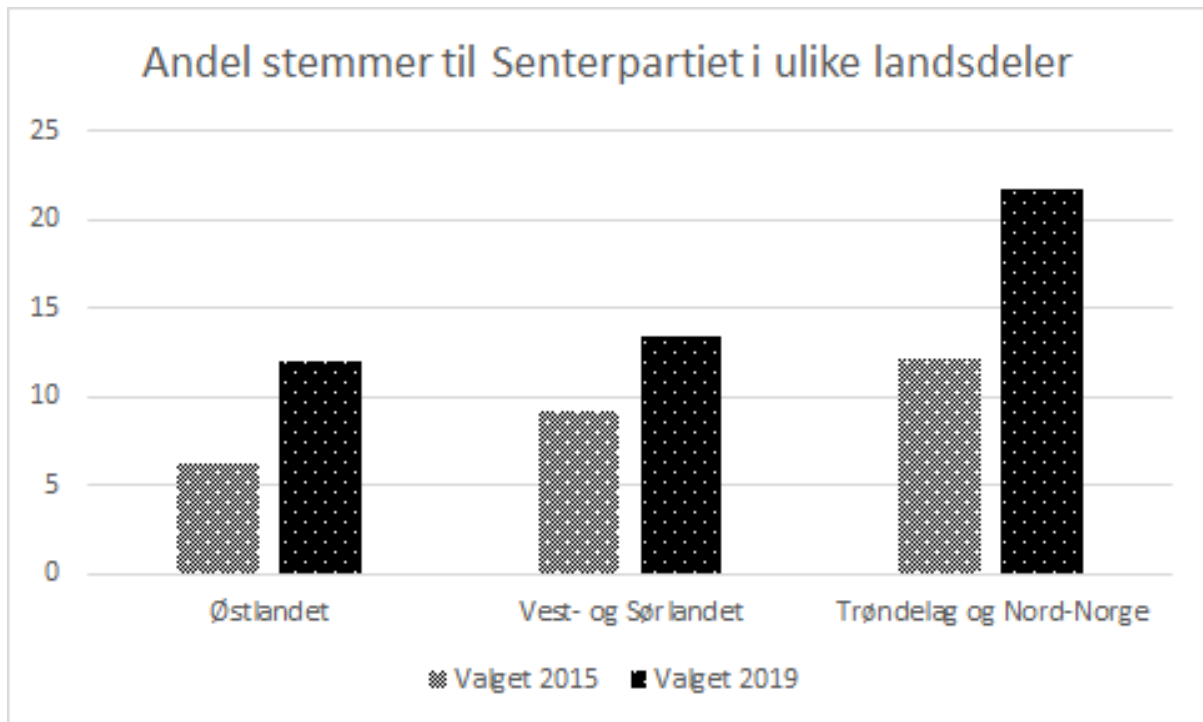
store regionale forskjeller i andel stemmer til Senterpartiet, og om det er forskjeller mellom sentrale og perifere strøk.

Figur 1 viser Senterpartiets oppslutning sortert etter den siste sentralitetsindeksen som SSB har laget for norske kommuner (Høydahl, 2017). Det som kommer fram er at Senterpartiet har økt relativt likt over hele landet. Det er ikke slik at det er utkantene som har stått for veksten i oppslutning til Senterpartiet. De mellomsentrale og de minst sentrale kommunene har sett omtrent like stor økning i andelen senterpartistemmer.

Figur 1. Andel stemmer til Senterpartiet i ulike kommuner fordelt etter sentralitetsklasse

Figur 2 viser andelen stemmer til Senterpartiet i de ulike landsdeler for kommunevalgene i 2015 og 2019. Vi ser at veksten har vært størst i Trøndelag og Nord-Norge. Det har også vært spesielt fokus på en del enkeltsaker her, som nedlagte militærbaser, ambulanseberedskap og nedlagte fødetilbud. Arbeiderpartiet har tradisjonelt hatt et sterkt grep om de midt- og nord-norske velgerne, men gikk høsten 2019 ned med 10,3 prosentpoeng i Trøndelag, 7,2 prosentpoeng i Nordland, og 8,8 prosentpoeng i Troms og Finnmark (Valgresultat, 2019). Potensialet for vekst for Senterpartiet var derfor stort. Sør- og Vestlandet hadde den laveste prosentvise økningen for Senterpartiet, og disse fylkene har også tradisjonelt hatt få Senterpartivelgere (Valen & Rokkan, 1974, s. 340-341). Det kan tenkes at "protest-velgerne" i større grad ble fanget opp av andre bevegelser i disse områdene, slik som Folkeaksjonen nei til mer bompenger, ettersom bompengesaken sto sterkt i flere kommuner på Vestlandet (NRK, 2019b).

Figur 2. Andel stemmer til Senterpartiet i ulike landsdeler

Figur 1 og figur 2 viser at sentralitet i seg selv ikke har vært en avgjørende faktor for Senterpartiets framgang. Selv om det ikke er en utpreget forskjell i sentralitet så er det en geografisk dimensjon som kommer frem i sammenligningen mellom landsdelene. Dette kan bety at ulike lokale eller regionale saker har ført til en økt oppslutning for Senterpartiet. Regionale forskjeller i Senterpartiets oppslutning har trolig også historiske og kulturelle forklaringer. Selv om dette er viktige faktorer er det først og fremst endringer i de strukturelle forholdene som er i fokus i dette kapitlet. For å forsøke å forklare deler av Senterpartiets framgang har vi undersøkt i hvor stor grad endringer i fylkes- og kommunestruktur, andelen ansatte i kommunal- og statlig sektor, nedleggelse av lensmannskontor og Arbeiderpartiets tilbakegang kan fungere som forklaringer på Senterpartiets framgang.

Datasettet og variablene

For å gjøre sammenligning mellom kommunevalgene mulig har dataene for variablene i begge måletidspunkt blitt ordnet i kommunestrukturen for 2019. Vi mangler data fra en del små kommuner, og for kommunene Utsira (1151) og Vevelstad (1816) manglet vi så mye at vi valgte å fjerne de fra datamaterialet. Studien omfatter dermed 354 kommuner og målepunktene er kommunevalgene i 2015 og 2019. Nedenfor følger en beskrivelse av variabler som forventes å ha hatt innvirkning på valgresultatet ut fra debatten i forkant og etterkant av valget og uttalelser i media. Variablene er eksempler på saker som handler om sentralisering og nedbygging av distrikts-Norge og som på den

måten berører skillelinjen sentrum-periferi. Dette knyttes til Senterpartiets posisjon som et parti for distriktene, og deres tillit i befolkningen i slike spørsmål.

Tabell 1: Beskrivelser og kilder for variablene i datasettet

Variabler	Definisjon	Tidsperiode	Kilder
Kommunesammenslåing	Kommunen vedtatt sammenslått i perioden (Ja=1/nei=0)	2015-2019	Regjeringen (2017)
Andelen kommuneansatte	Prosentandelen arbeidstakere ansatt i kommunal sektor i kommunen	2016 og 2019	Statistisk Sentralbyrå (2019)
Andelen statsansatte	Prosentandelen arbeidstakere ansatt i statlig sektor i kommunen	2016 og 2019	Statistisk Sentralbyrå (2019)
Nedlagt lensmannskontor	Nedleggelse av lensmannskontor i perioden (Ja=1/nei=0)	2015-2019	VG (2017)
Fylkessammenslåing	Fylket kommunen ligger i vedtatt sammenslått i perioden (Ja=1/nei=0)	2015-2019	Regjeringen (2019)
Andel stemmer til Senterpartiet og Arbeiderpartiet	Prosentvis oppslutning på kommunenivå om Senterpartiet og Arbeiderpartiet ved de to siste kommunevalgene	2015 og 2019	Valgresultat (2019)

Andelen stemmer til Senterpartiet og andelen stemmer til Arbeiderpartiet

De to avhengige variablene i analysen er Senterpartiets oppslutning ved kommunevalget 2019 og endringene i Senterpartiets oppslutning mellom 2015 og 2019. Begge disse variablene blir målt med relative tall, da totalt antall stemmer til Senterpartiet må sees i forhold til det totale antall stemmer avgitt i hver kommune. På landsbasis fikk Senterpartiet 8,5 prosent oppslutning i 2015 og 14,4

prosent i 2019. Vi har hentet valgdata for kommunene fra valgresultat.no. I 33 kommuner stilte ikke Senterpartiet egen liste i 2015, og i 12 av disse kommunene stilte de heller ikke liste i 2019. I tillegg var det en kommune (Sula) som ikke hadde egen Senterparti-liste i 2019, selv om de hadde det i 2015. I alle kommuner uten egen Senterparti-liste har vi satt oppslutningen til 0 prosent, selv om Senterpartiet i noen av disse kommunene inngår i en samarbeidsliste. I kommuner som har blitt slått sammen mellom de to kommunevalgene har vi kalkulert prosentoppslutningen i 2015 ut fra antallet stemmer til Senterpartiet og antallet stemmer samlet for de sammenslåtte kommunene. For å kunne måle eventuelle sammenhenger mellom Senterpartiets framgang og Arbeiderpartiets tilbakegang har vi også registrert tilsvarende variabler for Arbeiderpartiet.

Sysselsatte i kommunal og statlig sektor

Variablene som måler andel sysselsatte i de ulike sektorene beskriver endringer i arbeidsstyrken i kommunene. Endringer kan være konsekvenser av nedlegging, nedskalering eller flytting av større statlige eller kommunale arbeidsplasser som fødetilbud, sykehus, skoler, høyskoler og militærbaser. Senterpartiet har i den siste valgkampen vært svært opptatt av at offentlige tilbud og tjenester skal være nært folk.

Dataene er fra 2. kvartal i 2016 og 2. kvartal i 2019. Det var ikke mulig for oss å finne tall fra 2015, så selv om det kan ha skjedd noen endringer mellom valg og målinger, så er det lite trolig at disse endringene er så store at det vil utgjøre en validitetstrussel. I gjennomsnitt for alle kommunene har andelen kommuneansatte gått ned fra 34,3 prosent i 2016 til 32,9 prosent i 2019, mens andelen statsansatte har gått ned fra 6,4 til 6,0 prosent.

Nærpolitireformen

I 2016 trådte nærpolitireformen i kraft og etter en høringsrunde med 72 klager ble det i 2017 bestemt hvilke lensmannskontor som skulle legges ned (Regjeringen, 2017). I alt 126 lensmannskontor ble nedlagt og 7 nye ble opprettet (Politidirektoratet, 2017). Dersom to eller flere kommuner hadde felles lensmannskontor og dette har blitt nedlagt, regnes det som nedlagt i begge kommunene.

Senterpartiet uttalte i merknad til nærpolitireformen at de ikke ønsker en massiv nedleggelse av lensmannskontorer ettersom de er "(...) en viktig samfunnsinstitusjon i lokalmiljøene" og at når avstandene øker blir det vanskeligere "å drive målrettet politiarbeid" (Justiskomiteen, 2015, s. 9-10).

Kommunereformen

Kommunereformen ble igangsatt i 2014, og skulle være gjennomført 1. januar 2020. Det ble vedtatt at antall kommuner skulle reduseres fra 428 til 356.

Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti var de største motstanderne mot kommunereformen, og markerte dette blant annet med merknaden om at de: “støtter ikke regjeringens opplegg til kommunereform. (...) Kommunene i både bygd og by er rammen for lokalsamfunn hvor næringsliv, organisasjonsliv, kulturliv og offentlig sektor virker sammen” (Kommunal- og forvaltningskomiteen, 2017a, s. 25).

Regionreformen

8. juni 2017 ble det vedtatt i Stortinget at 19 fylker skulle reduseres til 11 (Regjeringen, 2019). Senterpartiet har, sammen med Sosialistisk Venstreparti, vært den sterkeste kritikeren av regionreformen, noe som blant annet vises i disse partienes medlemmers merknader i kommunal- og forvaltningskomiteens innstilling til Stortinget om ny inndeling av regionalt folkevalgt nivå (Kommunal- og forvaltningskomiteen, 2017b).

Analyse

Felles for variablene i denne analysen er at de tar for seg ulike aspekter av det som kan omtales som sentralisering. Det er forventet at de har dratt sammen, og samlet gitt Senterpartiet fremgang. I enkelte kommuner kan det være enkeltfaktorer som har ledet til en protestbevegelse som Senterpartiet har høstet frukter av, men i de fleste kommuner og på fylkes- og landsnivå er bildet trolig mer komplekst og sammensatt. Et eksempel på en enkeltfaktor kan være beslutningen om nedleggelse av Andøya flystasjon i 2016 (Regjeringen, 2016), en kommune der Senterpartiet gikk frem 45 prosentpoeng siden forrige kommunevalg (Valgresultat, 2019).

Tabell 2: Lineær regresjonsmodell som estimerer hvordan ulike kjennetegn ved kommunene påvirker andelen stemmer til Senterpartiet i 2019, og en fast-effekt-modell som måler hvordan *endringer* i de samme kjennetegnene påvirker *endringer* i andelen stemmer til Senterpartiet fra 2015 til 2019.

	Lineær regresjonsmodell	Fast-effekt-modell
Kommunesammenslåing <small>(Ja=1/nei=0)</small>	-1,18	-0,54
Andel kommuneansatte <small>(prosent)</small>	0,12*	0,13
Andel statsansatte <small>(prosent)</small>	0,01	-1,51*
Nedlagt lensmannskontor <small>(Ja=1/nei=0)</small>	1,41	0,24
Fylkessammenslåing <small>(Ja=1/Nei=0)</small>	-0,11	0,15
Andel stemmer til Senterpartiet i 2015	0,28**	-
Andel stemmer til Arbeiderpartiet i 2015	0,15**	-
Ending i andelen AP-stemmer	-	-0,48**
Tidsdummy <small>(2019=1/2015=0)</small>	-	4,78**
Sentralitetsklasse SSB <small>(1: mest - 6: minst)</small>	0,67	-
Konstantledd	0,73	39,59**
N	(354)	(708)
R ²	0,23	0,52

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

I tabell 2 viser den lineære regresjonsmodellen at andelen kommunale arbeidsplasser i kommunene har positiv effekt på oppslutningen om Senterpartiet, og en stjerne bak koeffisienten viser at denne effekten også er statistisk signifikant på 5-prosentnivået. Det vil si at Senterpartiet har større oppslutning i kommuner med en stor andel kommunale arbeidsplasser, enn i kommuner der de kommunale arbeidsplassene utgjør en mindre andel av den totale sysselsettingen. De to andre variablene som har statistisk signifikant effekt både på 5-prosentnivået og på 1-prosentnivået i den lineære regresjonsmodellen er andelene som stemte Senterpartiet ved kommunevalget 2015 og andelene som stemte Arbeiderpartiet ved kommunevalget i 2015. Dette viser at Senterpartiet har gjort gode valg i de kommunene der de gjorde det godt i 2015. Det som er mer overraskende er at Senterpartiet fikk flere stemmer i 2019 i kommuner der Arbeiderpartiet hadde stor oppslutning i 2015, enn i kommuner der Arbeiderpartiet fikk færre stemmer. Dette kan tyde på at mye av Senterpartiets fremgang sannsynligvis har kommet på bekostning av Arbeiderpartiet. Med data kun på kommunenivå kan vi ikke avgjøre i hvilken grad dette skjer fordi de som stemte Arbeiderpartiet i 2015 nå stemte Senterpartiet, eller om det er mer kompliserte overgangsmønstre som ligger bak denne endringen. De andre variablene i tabell 2 har liten eller ingen direkte effekt på oppslutningen om Senterpartiet.

Den lineære regresjonsmodellen i tabell 2 viste hvordan ulike variabler påvirker oppslutningen om Senterpartiet. I den siste kolonnen i tabell 2 har vi i stedet brukt en fast-effekt-modell som måler hvordan *endringer mellom 2015 og 2019* i disse bakenforliggende variablene påvirker *endringer* i oppslutningen om Senterpartiet mellom kommunevalgene i 2015 og 2019. For å kunne skille ut effektene av hver enkelt endring har vi i tillegg lagt inn en kontrollvariabel som måler effekten av Senterpartiets oppslutning i 2015 på Senterpartiets oppslutning i 2019. Denne kontrollvariabelen skal fange opp den generelle økningen i Senterpartiets oppslutning mellom 2015 og 2019 som ikke forklares av de andre variablene i modellen, og gjør at effektene av de andre variablene i størst mulig grad måler deres unike effekt på endringene i Senterpartiets oppslutning.

I den siste kolonnen i tabell 2 ser vi at andel som stemte Senterpartiet ved kommunevalget 2015 har sterk effekt på endringen i Senterpartiets oppslutning mellom 2015 og 2019. Denne tidskontrollen tyder på at Senterpartiets framgang har mange andre årsaker som ikke blir fanget opp av de andre variablene i modellen. Av de andre variablene er det bare de to variablene som måler endringer i sysselsetting som har signifikante effekter på endringene i Senterpartiets oppslutning. Vi ser at det er en klar sammenheng mellom framgangen til Senterpartiet og tilbakegangen til Arbeiderpartiet når vi måler endringer på kommunenivå. Koeffisienten på $-0,48$ viser at for hvert prosentpoeng Arbeiderpartiet går tilbake, så øker oppslutningen på Senterpartiet med omtrent et halvt prosentpoeng. Ettersom vi kun har analysert data på kommunenivå, så kan vi heller ikke her avgjøre i hvilken grad dette betyr at tidligere Arbeiderparti-velgere har begynt å stemme Senterpartiet eller om det er mer

komplekse velgervandringer som ligger bak overgangen på kommunenivå. Koeffisienten for andelen statsansatte viser at oppslutningen om Senterpartiet i gjennomsnitt går opp med 1,51 prosentpoeng hvis andelen statsansatte i kommunen synker med én prosent. De andre variablene i denne fast-effekt-modellen har liten eller ingen effekt på endringene i andelen stemmer til Senterpartiet fra 2015 til 2019.

Det er litt overraskende at ikke nedleggelse av lensmannskontorer eller kommune- eller fylkessammenslåing har direkte statistisk effekt på økningen i Senterpartiets oppslutning. Det kan være at det er regionale forskjeller som ikke kommer frem når det gjøres en samlet analyse av hele landet. Grunner til dette kan være at regionene og kommunene har særegenheter, at det fokuseres på lokale saker som ikke umiddelbart kan knyttes til de nasjonale partiorganisasjonene, og at velgerne kan legge vekt på personlige kvaliteter hos kandidatene. Senterpartiets økte oppslutning er sammensatt, og det kan ikke pekes på en enkeltsak eller en faktor for å forklare fremgangen. For å forsøke å bote på disse problemene, men samtidig finne generelle trekk, vises det nedenfor en fast-effekt-modell for landet inndelt i tre regioner.

Tabell 3: Fast-effekt-modell som måler hvordan endringer i ulike kjennetegn ved kommunene påvirker endringen i andelen stemmer til Senterpartiet fra 2015 til 2019, i ulike landsdeler ¹

	Trøndelag og Nord-Norge	Vest- og Sørlandet	Østlandet
Kommunesammenslåing <small>(Ja=1/nei=0)</small>	-2,69	0,16	-2,44
Andelen kommuneansatte <small>(målt i prosent)</small>	0,16	0,12	0,42
Andelen statsansatte <small>(målt i prosent)</small>	-3,30**	-1,18	0,87
Nedlagt lensmannskontor <small>(Ja=1/nei=0)</small>	-0,02	1,81	0,40
Fylkessammenslåing <small>(Ja=1/Nei=0)</small>	-0,01	-0,09	10,48
Ander stemmer til AP <small>(målt i prosent)</small>	-0,39**	-0,42**	-0,62**
Tidsdummy <small>(2019=1/2015=0)</small>	7,38**	2,58**	-4,97
Konstantledd	51,57**	31,39**	21,35
N	234	232	242
Within R ²	0,54	0,52	0,61

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Vi ser i tabell 3 at det er variasjon mellom de ulike regionene. Fast-effekt-modellen estimerer at nedgang i andelen statlig ansatte i kommuner i Nord-Norge og Trøndelag har ført til økt andel stemmer til Senterpartiet. Ved en nedgang på ett prosentpoeng i andel statlig ansatte øker Senterpartiets oppslutning med 3,3 prosentpoeng, når alt annet holdes likt. I Midt- og Nord-Norge og Østlandet ser vi også en tendens til at Senterpartiet har hatt mindre fremgang i sammenslåtte

¹ Første kolonne består av Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. Andre kolonne består av Rogaland, Vestland, Møre og Romsdal og Agder. Tredje kolonne består av Oslo, Viken, Innlandet og Vestfold og Telemark.

kommuner enn i kommuner som ikke har blitt sammenslått, men denne forskjellen er ikke statistisk signifikant på 5-prosentnivået.

Vi ser at koeffisienten for fylkessammenslåing er vesentlig høyere for Østlandet enn de andre regionene. Selv om det ikke er en statistisk signifikant sammenheng, antyder det at det skjuler seg noe bak dette. Det har vært stor motstand mot sammenslåingen av Buskerud, Akershus og Østfold til Viken. Norstat gjennomførte i 2018 en meningsmåling der 56 prosent av de spurte svarte at de er imot (Gustavsen, Gimmingsrud & Aasdalen, 2019). Det mest overraskende funnet i tabell 3 er at fremgangen til Senterpartiet har så klar sammenheng med tilbakegangen i Arbeiderpartiets oppslutning i alle de tre landsdelene, og at koeffisientene for Arbeiderpartiet er større både på Sør-Vestlandet og på Østlandet enn i Trøndelag og Nord-Norge. Dette kan tyde på at det har vært en overgang fra Arbeiderpartiet til Senterpartiet i alle landsdelene, men at dette kommer tydeligst fram i de landsdelene der Arbeiderpartiet har hatt størst oppslutning tidligere.

Diskusjon

Har Senterpartiets økte oppslutning i kommunevalget 2019 kommet som en reaksjon på en sentraliserende politikk de siste 4 årene? Denne analysen viser at svaret på dette er delt. Det er regionale forskjeller i forklaringen på Senterpartiets fremgang, og vår analyse viser at det er vanskelig å identifisere en generell årsak bak fremgangen. Senterpartiets fremgang fremstår mer som en reaksjon på misnøye med sentralmakta og de som har styrt, enn en geografisk sentrum-periferi-konflikt. Vi kan ikke gi noen enkle og konkrete svar på hva som har ført til Senterpartiets vekst, men det gamle ordtaket «mange bekker små gjør en stor å» kan være en treffende beskrivelse på hvorfor Senterpartiet de siste årene gradvis har klatret både på meningsmålinger og i valg. Det at modellene avslører at det er mange andre årsaker som ikke fanges opp, tolkes som at distriktsopprøret omfatter et vidt spekter av saker. Ved at begrepet «distriktsopprør» knyttes til diverse ulike saker, og ved at Senterpartiet, både historisk sett og i dag, «eier» distriktsaken, høster Senterpartiet som de har sådd.

Regionale forskjeller

Distriktsaker har blitt valensspørsmål som berører konfliktlinjen sentrum-periferi. I og med at det forventes at velgerne forholder seg til mer eller mindre faste partisett er det for den moderate venstresiden få reelle alternativ utenom Senterpartiet, og til dels Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet de Grønne. Men Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet de Grønne har ikke posisjonert seg like sterkt som Senterpartiet i distriktspørsmål. Arbeiderpartiet har i opposisjon vært mer forliksvillige og koalisjonsorienterte enn Senterpartiet. Som et ansvarlig styringsparti fremstår Arbeiderpartiet som et uklart opposisjonsparti, og når de støtter flere store reformer som har fått påskriften «sentralisering» har de mistet mye av troverdigheten som et alternativ til en borgerlig

regjering. Dette kan vi si med bakgrunn i de trendene vi ser på makronivå. Som vi ser i figur 2 og tabell 3 gjelder dette også for tradisjonelt høyre-orienterte regioner. Fremgangen til Senterpartiet var mindre på Vest- og Sørlandet, og til dels Østlandet, enn i Trøndelag og Nord-Norge, men sammenhengen mellom Arbeiderpartiets frafall og Senterpartiets tilvekst er likevel sterkest på Øst, Vest og Sør-landet. Arbeiderpartiet har en sterkere posisjon i Trøndelag og Nord-Norge og får følgelig et større tallmessig tap her. Frafallet fra Arbeiderpartiet viser sterk sammenheng med tilvekst til Senterpartiet også her, men det slår sterkere ut på Senterpartiets oppslutning på grunn av den opprinnelige velgersammensetningen. Noe av forklaringen kan kanskje være å finne i teorien om partisett. Det kan tenkes at en større andel av velgerne nord for Dovre har Senterpartiet i sitt partisett enn velgerne sør og vest i landet. Denne hypotesen er basert på overordnede trekk på makronivå, men vi kan ikke si noe om aktørenes motivasjoner ut ifra de dataene som er brukt i analysen.

Offentlig sektor

Nedgang i andelen sysselsatte i statlig sektor i kommunene kan bety at staten enten legger ned eller flytter offentlige arbeidsplasser, eller kutter i budsjetter for å tvinge frem effektivisering. Almås og Vik (2019) hevder i deres korte tolkning av valgresultatet at det blant annet er en reaksjon på at offentlig sektor trekker seg tilbake fra distriktene. Reduksjon i andelen statlige arbeidsplasser er den faktoren som isolert sett tydeligst forklarer Senterpartiets fremgang. Avbyråkratiserings- og effektivitetsreformen som ble innført i 2015 legger opp til 0,5 prosent årlig produktivitetsvekst og kutter driftsbudsjettet for statlig drift med «ostehøvelprinsippet» over hele landet (Finanskomiteen, 2016, s. 242-243; Grønli & Alnes, 2019). Derfor må det kuttes i statlige stillinger. Det kan også dreie seg om nedlegging av statlige institusjoner som for eksempel sykehus, fødetilbud eller militære anlegg. Resultatet av vår analyse tolkes som at kutting av statlige arbeidsplasser oppfattes som sentralisering og nedbygging av distriktene. I tillegg til færre arbeidsplasser handler det om at innbyggerne i distriktene føler seg mer sårbare. En sentralisering kan forstås som en nedprioritering av bygde-Norge til fordel for sentrum. Dette sammenfaller til dels med Bjørklunds (1992, s. 358) analyse av 1990-tallets konflikter der sentrum-periferi-konflikten var preget av det statlige ansvaret overfor periferiens krav.

Som det partiet med størst tillit på distriktenes side i sentrum-periferi-dimensjonen tjener et Senterparti i opposisjon på sin politikk. Som noen av modellene ovenfor viser kan noe av dette ha gitt utslag på valgoppslutningen. Modellene viser at dette har en sterk effekt i Trøndelag og Nord-Norge, og en litt mindre sterk, men fortsatt tydelig sammenheng med Senterpartiets økte oppslutning i landet sett under ett. Disse resultatene tolkes som en motreaksjon til at staten trekker seg tilbake, og som et sentraliseringsgrep som ser ut til å ha påvirket Senterpartiets oppslutning.

Sentrum-periferi

Kommunevalget i 2019 viser en politisk situasjon der spenningsforholdet mellom sentrum og periferi har blitt gjenopplivet og at Senterpartiet har vist at de har førsterett på rollen som distriktenes talerør. Historisk har Senterpartiet sterke bånd til landsbygda. Med en distriktsvennlig tone som gjennomsyrrer den politiske retorikken, har de maktet å gjøre det meste ut av en bred folkelig motstand mot reformer satt i gang av en borgerlig regjering, og i stor grad støttet av et forliksvillig Arbeiderparti.

Samtidig er det ikke en ren geografisk betydning av begrepene sentrum-periferi som forklarer framgangen. Det er som vist i figur 1 ikke slik at det er de mest perifere kommunene som har stått for veksten, den har kommet landet over. Også større tettsteder reagerer på en sentraliseringsvind. Vi mener det handler mer om at det som omtales som «distriktsopprøret» har blitt en slags fellesnevner for en misnøye med politikken som har blitt ført. Distriktsopprøret favner bredt og begrenses ikke til en landsdel eller en sektor. Det innebærer alt fra ressurser, offentlig sektor, helse og skole. Konfliktlinjen sentrum-periferi har kommet frem i lyset, både i saklig forstand og som geografiske motsetninger. Den økte motstanden mot politikken som har blitt ført kan forstås som en motsetning mellom sentrum-periferi, men ikke nødvendigvis som en konflikt mellom det urbane og det rurale, da også mer sentrale strøk trekkes mot Senterpartiet. Det handler mer om en motstand mot det blant andre Senterpartileder Slagsvold Vedum omtaler som «Oslo-gryta» (Nationen, 2016). Det virker som mengden tiltak som oppleves å ha negative følger for distriktene, samt en slitasje på tilliten til partiene som har stemt frem dette, har skapt gode vekstvilkår for et Senterparti som har visst å mobilisere og utnytte dette.

Sakseierskap til distriktsopprøret

Senterpartiet tar tydelig periferiens side i konflikten mellom sentrum og periferi, og ved å se samlet på resultatene kan partiets eierskap til distriktspørsmål se ut til å ha vært viktig for partiets fremgang. Senterpartiet har tjent på en tillit i deler av befolkningen i spørsmål som kommunesammenslåing og offentlige arbeidsplasser. De eier distriktsaken, og har vært i stand til å knytte mange slags saker til denne.

Distriktspørsmålet er et valensspørsmål som ser ut til å ha hatt innvirkning på en stor del av befolkningen. Senterpartiets sakseierskap til distriktpolitiske spørsmål gjør at de har blitt de mest troverdige kritikerne av beslutningstakerne. Det kortsiktige eierskapet er knyttet til at makthaverne, regjeringspartiene og Arbeiderpartiet som har stemt med regjeringen i flere store saker, får skylden for problemene som diskuteres. Samtidig har Senterpartiet et langsiktig og stabilt eierskap til distriktspørsmål. Ettersom dette er etablert og medias søkelys i økende grad har blitt rettet mot konsekvensene for distriktene av politikken som føres av de sittende partiene, får Senterpartiet muligheten til å henge stadig flere saker på “sentraliserings-knaggen”.

Arbeiderpartiet har inngått forlik på flere saker som har medført sentralisering, og på den måten mistet mye troverdighet. Som vi ser i tabell 2 har mye av Senterpartiets vekst kommet på bekostning av Arbeiderpartiet. Når mye av valgkampens fokus var rettet mot distriktsspørsmål, fremsto Senterpartiet som et naturlig alternativ. Ettersom det for mange velgere ikke er aktuelt å gå for eksempel til Høyre eller SV når Arbeiderpartiet skuffer, går de til Senterpartiet, som mest sannsynlig befinner seg innenfor samme partisett som Arbeiderpartiet for veldig mange velgere. Dette er noe av grunnen til at Senterpartiet vokser, og at dette skjer over store deler av landet.

Ved at Senterpartiet alltid har vært distriktenes parti, er de en naturlig og pålitelig motsats til makthaverne. Samtidig har de samlet sine politiske budskap ved ulike aktuelle enkeltsaker under parolen “nær folk”. Fødeavdelinger, ulven, ambulanseberedskap, geografiske sammenslåinger, bompenger, vindkraft og flystasjoner fremstilles som ulike eksempler på samme grunnleggende politikk, og på den måten klarer de å hente støtte fra flere hold og på ulike tema.

Konklusjon

Kommunevalget 2019 var preget av protest. Protestene var rettet mot sentralisering, høye bompengeutgifter og manglende innsats for klima. Senterpartiet greide med sitt rulleblad som et parti for distriktene å fange opp mye av misnøyen knyttet til sentralisering, og gjorde et brakvalg. De vokste ikke bare i distriktene, men også i større tettsteder, og de vokste ikke på en enkeltsak, men greide å samle ulike saker under samme paraply. Disse sakene var på en eller annen måte vinklet mot distriktenes velferd og distriktenes svekkede og truede posisjon. Mye av veksten ser ut til å ha kommet på bekostning av Arbeiderpartiet. Vi vil påstå at de viktigste årsakene bak det gode kommunevalget for Senterpartiet var Senterpartiets eierskap til distriktsspørsmål og aktiviseringen av ulike konfliktlinjer mellom sentrum og periferi, som blant annet kom til uttrykk gjennom misnøye med utviklingen i distriktene.

Litteratur

- Aardal, B. «Hva er en politisk skillelinje?» *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 35(2), 217-248, 1994.
- Aardal, B., Krogstad, A. & Narud, H. M. *Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet*. I B. Aardal, A. Krogstad, H. M. Narud & R. Wahldahl (Red.), *I valgkampens hete* (s. 13-33). Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- Bjørklund, T. «Fremskrittspartiets suksess og kulturell standardisering». *Nytt Norsk Tidsskrift*, 24(2), 151-165, 2007.
- Bjørklund, T. *Sentrum-periferi-dimensjonen*. I B. Hagtvet (Red.), *Politikk mellom økonomi og kultur* (s. 339-365). Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1992.
- Butler, D. *Political change in Britain: forces shaping electoral choice*. London: Macmillan Press, 1969.
- Finanskomiteen. (2016) *Innst. 2 S (2015-2016)*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2015-2016/inns-201516-002.pdf>
- Grønli, H. & Alnes, E. (2019, 22.11.2019). Full strid mellom Støre og Jensen om "ostehøvelkutt". *NRK*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/full-strid-mellom-store-og-jensen-om-ostehovelkutt_-1.14790992
- Gustavsen, Ø., Gimmingsrud, J. & Aasdalen, D. (2019, 05.10.2018). Over halvparten er negative til Viken. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/over-halvparten-er-negative-til-viken-1.14234631>
- Høydahl, E. (2017). *Ny sentralitetsindeks for kommunene*. Statistisk sentralbyrå, Notat 40/2017. Hentet fra https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/330194?_ts=15fdd63c098
- Jensen, A. T. & Aalberg, T. *På valgkampens slagmark. En eksperimentell studie av medieeffekter*. I B. Aardal, A. Krogstad & H. M. Narud (Red.), *I valgkampens hete* (s. 327-354). Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- Justiskomiteen. (2015). *Innstilling 306 S (2014-2015) fra justiskomiteen om endringer i politiloven mv. (trygghet i hverdagen - nærpoltireformen)* (306 S (2014-2015)). Regjeringen. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2014-2015/inns-201415-306.pdf>
- Karlsen, R. «Valgkamp i flerpartisystem; aktualisering av saker og kamp om eierskap». *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 45(4), 611-635, 2004.
- Kommunal- og forvaltningskomiteen. (2017a). *Innstilling 386 S (2016-2017) frå kommunal- og forvaltningskomiteen om Endringer i kommunestrukturen* (386 S). Stortinget. Hentet fra

- <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2016-2017/inns-201617-386s.pdf>
- Kommunal- og forvaltningskomiteen. (2017b). *Innstilling 395 S (2016-2017) fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Ny inndeling av regionalt folkevalgt nivå* (395 S (2016-2017)). Regjeringen. Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2016-2017/inns-201617-385s.pdf>
- Lipset, S. & Rokkan, S. *Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction*. I S. Lipset & S. Rokkan (Red.), *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives* (s. 1-65). New York: The Free Press, 1967.
- Nationen. (2016, 13.02.2016). -Rattsø leverer propaganda. *Nationen*. Hentet fra <https://www.nationen.no/article/rattso-leverer-propaganda-mener-sp-lederen/>
- Narud, H. M. & Valen, H. *Partiprogram og velgerappell*. I B. Aardal, A. Krogstad & H. M. Narud (Red.), *I valgkampens hete* (s. 33-59). Oslo: Universitetsforlaget, 2004.
- NRK. (2019a, 09.09.19). Sp ble vinneren i Finnmark og Troms - Ap gikk på en stor smell. *NRK*. Hentet fra: https://www.nrk.no/finnmark/sp-ble-vinneren-i-finnmark-og-troms_-_ap-gikk-pa-en-stor-smell-1.14696846
- NRK. (2019b). Valgresultat 2019. Hentet 17.11.2019 fra: <https://www.nrk.no/valg/2019/resultat/nb/parti/FNB>
- Ogburn, W. F. *Social change with respect to culture and original nature*. Huebsch: New York, 1922.
- Oscarsson, H., Gilljam, M. & Granberg, D. «The Concept of Party Set. A Viable Approach or Just Another Way to Slice the Same Cheese?» Working paper presented at the annual meeting of the Swedish Political Science Association in Uppsala, October 5-7, 1997.
- Petrocik, J. R. «Issue Ownership in Presidential Elections, with a 1980 Case Study». *American Journal of Political Science*, 40(3), 825-850, 1996.
- Politidirektoratet (2019). Ny organisering av norsk politi. Hentet fra <https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2017/06/22/ny-organisering-av-norsk-politi/>
- Regjeringen. (2016). *Langtidsplanen for forsvarssektoren er vedtatt*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/ltp/ny-langtidsplan-for-forsvarssektoren/langtidsplanen-for-forsvarssektoren-er-vedtatt/id2520659/>.
- Regjeringen. (2017). Ny tjenestestruktur for politiet. I: Regjeringen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-tjenestestruktur-for-politiet/id2554460/>
- Regjeringen. (2019, 04.02.19). Nye fylker. Hentet 29.05 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/regionreform/regionreform/nye-fylker/id2548426/>

- Rokkan, S. *Geography, religion, and social class: Cross-cutting cleavages in Norwegian politics*. I S. Lipset & S. Rokkan (Red.), *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives* (s. 367-445). New York: The Free Press, 1967.
- Rokkan, S. *Stat, nasjon, klasse - essays i politisk sosiologi* (9. utg.). Oslo: Universitetsforlaget, 1987.
- Senterpartiet. (2019a, 06.08.19). Kommunesammenslåing. Hentet 18.09 2019 fra <https://www.senterpartiet.no/valg-19/kommunal/kommunesammenslaing>
- Senterpartiet. (2019b, 06.08.19). Regionreform. Hentet 18.09 2019 fra <https://www.senterpartiet.no/valg-19/kommunal/regionreform>
- Senterpartiet. (2019c, 06.08.19). Sentralisering av politiet. Hentet 18.09 2019 fra <https://www.senterpartiet.no/valg-19/justis/sentralisering-av-politiet>
- Senterpartiet. (u.d.-a). Ja til tjenester nær folk. Hentet 27.11.2019 2019 fra <https://www.senterpartiet.no/politikk/hjertesaker/ta-hele-landet-i-bruk>
- Statistisk Sentralbyrå. (2019). 11653: Lønnstakere og jobber, etter arbeidssted og sektor (K) 2016K1 - 2019K3. Hentet 10.09. 2019 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11653>
- Valen, H. & Narud, H. M. «Det betingede partimandat». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 19(2), 145-173, 2003.
- Valen, H. & Rokkan, S. *Norway: Conflict Structure and Mass politics in a European Periphery*. I R. Rose (Red.), *Electoral Behavior: A Comparative Handbook*. New York: Free Press, 1974.
- Valgresultat. (2019). Tall for hele Norge. Hentet 18.09 2019 fra <https://valgresultat.no/?type=ko&year=2019>
- VG. (2017, 13.01.2017). 126 lensmannskontorer blir lagt ned. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/ej4M9/126-lensmannskontorer-blir-lagt-ned>
- Vik, J. & Almås, R. (2019, 12.09.19). Periferiens brøl ga oss valgresultatet. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/GGKaBB/Periferiens-brol-ga-oss-valgresultatet--Jostein-Vik-og-Reidar-Almas>
- Yttri, G. «Sentrum og periferi - eit varig modelltyranni? Norsk historieskriving i fagkritisk perspektiv». I Ø. Helgesen, R. Glavee-Geo, G. Mustafa, E. Nettet & P. Rice (Red.), *Modeller* (s. 242-255). Universitetsforlaget, 2019.